

Artikel uit de Leeuwarder Courant van 18 augustus 2007

Zwart van de zeehonden

Het gaat goed met de gewone zeehond in de Waddenzee, zo wijzen de meest recente tellingen uit. Er zijn er veel en ze verkeren in puike conditie, gezien de voortvarendheid waarmee ze zich voortplanten. Een impressie van een telling boven de Waddenzee.

Het is ideaal weer om te tellen, weet piloot Aad Droog deze ochtend al bij voorbaat. Het is helder en dat is gunstig voor het fotograferen van de zeehonden, die op de zandplaten liggen. Eenmaal boven de Waddenzee blijkt bovendien dat het rustig is. Er zijn amper recreanten die de dieren verstoren.

Vertrekpunt is het vliegveld van Texel. Droog is de piloot van de vierpersoons Cessna, Sophie Brasseur en Hans Verdaat van Imares doen het telwerk. Dat wil zeggen: ze houden met behulp van een satellietstelsel nauwkeurig bij waar ze zich op welk tijdstip bevinden en fotograferen de zeehonden op de zandplaten onder zich. Twee dagen later herhalen ze de vlucht, bij wijze van controle. Later, terug op kantoor, werken ze de gegevens uit.

Balgzand

Zo ver is het nog niet. Eerst wacht nog een ronde van een kleine vier uur boven de Waddenzee, van de Razende Bol bij Den Helder tot en met de Dollard in Groningen. Direct al op de eerste zandplaat ligt een flink aantal, in verschillende groepjes. Het zijn er gauw 150 grijze en 100 gewone zeehonden, schat Brasseur. Op het Balgzand liggen er een paar honderd. Op plaatsen lijkt het zwart te zien van de zeehonden. Het is een prachtig gezicht. Op de punt van de zandplaat en aan de rand van een geul liggen ze.

Het is niet erg warm, gelukkig. Want dan zouden de zeehonden, op zoek naar wat verkoeling, half in het water blijven hangen, wat het tellen lastig maakt. Gunstig is het bovendien dat het op zee rustig is.

Er zijn geen militairen aan het oefenen en bij de Razende Bol zijn alleen een paar kanovaarders in de weer. Op deze deels vrij toegankelijke plaat is het ook wel eens anders. Brasseur: „Dan zijn er groepen aan het barbecuen. Of ze spelen er voetbalwedstrijdjes.” Vanuit de Cessna is alles wat er op de Waddenzee gebeurt goed te volgen. Voor het telwerk hebben de onderzoekers een ontheffing voor laagvliegen: ze mogen zakken tot 500 voet, pakweg 150 meter. „Maar daar gaan we wel behoedzaam mee om”, vertelt piloot Droog. „Waar geen zeehonden te verwachten zijn, vliegen we hoger. We veroorzaken niet meer overlast dan nodig is.”

Na de vlucht, op zijn kantoor op 't Horntje, legt onderzoeker Peter Reijnders van Imares uit dat het tellen van de zeehonden erg nauw luistert. De telling waar het nu om gaat, vindt altijd begin augustus plaats, op een dag dat het tussen elf uur 's morgens en drie uur 's middags laag water is. Onder deze omstandigheden laten de zeehonden zich het meest zien. De tellers volgen het verloop van het laag water, te beginnen bij Den Helder tot aan Delfzijl. Het gaat allemaal volgens een standaardmethode, zegt Reijnders. „En dat moet ook wel, want anders krijg je geen deugdelijke reeks tellingen.”

De onderzoeker begon zelf in 1974 met dit werk. Piloot Aad Droog was er toen ook al bij. Dat is erg belangrijk, vindt Reijnders, want dat draagt bij aan de continuïteit en nauwkeurigheid. Hoe minder de betrokkenen medewerkers wisselen, hoe betrouwbaarder de resultaten zijn.

In de afgelopen decennia zijn de banden met onderzoekers in Duitsland en Denemarken geïntensiveerd. De tellingen gebeuren daar op de zelfde dagen als hier en ook volgens dezelfde methode. Dat is van belang omdat er in de hele Waddenzee sprake is van één populatie met een sterke onderlinge uitwisseling. Door het overal op dezelfde tijd te doen, worden dubbeltellingen uitgesloten. De uitkomsten van het onderzoek wijzen uit dat het de laatste jaren in de hele internationale Waddenzee goed gaat. De sterfte, die gepaard ging met de laatste virusuitbraak, wordt in versneld tempo goedge maakt.

Groeisput

Na 1988 en 2002, toen een virusziekte ongeveer de helft van de zeehonden dodelijk had getroffen, is een flinke groeisput waar te nemen naar een populatie die momenteel in Nederland op meer dan zesduizend zeehonden zit. Zoveel worden er niet geteld, maar onderzoek toont aan dat bij een telling eenderde deel wordt gemist. Als er meer dan vierduizend worden waargenomen, zijn het er in werkelijkheid dus meer dan zesduizend.

De snelle groei heeft volaens Reijnders onder andere te maken met het feit dat de overaerleven zeehonden. die

de epidemie van 1988 hebben overleefd, sterker zijn. De kans dat ze al jong sterven, is gezakt van 60 naar 35 procent en de jaarlijkse sterfte onder volwassen dieren is afgenomen van 11 naar 6 procent. Jaarlijks groeit de populatie met 16 procent. Geboorten zorgen al voor een toename van 12 tot 13 procent per jaar en migratie uit Denemarken en Duitsland zorgt voor de rest. Ter vergelijking: voor de eerste epidemie, in 1988, hield de groei op met 8 procent per jaar.

Wat extra opvalt, is dat het Nederlandse aandeel van zeehonden in de internationale Waddenzee flink is toegenomen: van 13 procent in de jaren zeventig tot ruim 20 procent van de totale populatie van 28.000 op dit moment. Een belangrijke oorzaak voor dit verschijnsel is de afname van giftige stoffen zoals pcb's in het oppervlaktewater en in het weefsel van zeehonden. De gehalten in het spek van de dieren zijn tussen eind jaren zeventig en nu met ongeveer 80 procent gedaald. De aanvoer van de gifstoffen uit de Rijn trof vooral het Nederlandse deel van de Waddenzee, stelt Reijnders. „Hoe verder het ging van west naar oost, hoe lager de concentratie was.” In Duitsland en Denemarken hadden de zeehonden er dus minder hinder van.

Stop toename

Nu het zo goed gaat met de zeehonden, is het de vraag op welk punt de toename stopt. Reijnders heeft op basis van afschotgegevens van het begin van de vorige eeuw al eens uitgerekend hoeveel het in het Nederlandse deel van de Waddenzee ooit geweest zouden kunnen zijn. Hij kwam uit op zeven- tot zestienduizend. Daar zit een flinke marge in, erkent de wetenschapper, maar die heeft te maken met de aanname van de groeisnelheid in die tijd, die van 5 tot 12 procent kan variëren. Een realistische conclusie: bij het huidige aantal van 6500 in het Nederlandse deel van de Waddenzee is er nog steeds een sterke groei. Dus het maximum is zeker nog niet bereikt.

Dan moet de klimaatverandering geen roet in het eten gooien, hoewel Reijnders daar op korte termijn geen schokkende ontwikkelingen van verwacht. Als de zeespiegel een somber scenario volgt en meer dan 60 centimeter omhoog komt, dan wordt het echt een probleem, omdat de zeehonden dan minder hoge platen kunnen vinden om er te zitten en te rusten. Of als de soortensamenstelling van zeezoogdieren door warmer water erg verandert en meer dolfinen richting Waddenzee komen. „Dan ontstaat er misschien een strijd om het beschikbare voedsel en krijgt de zeehond het zwaarder”, blikt Reijnders vooruit. Zo ver is het nog niet. De gewone zeehond heeft in de Waddenzee het rijk nu alleen met de grijze zeehond.

Zeehonden met zenders

Hoe lang en diep zitten zeehonden onder water, hoe gebruiken ze hun gebied, waar trekken ze naar toe en ontstaan er dan conflicten met menselijk gebruik? Het zijn vragen waar onder andere overheidsinstanties duidelijkheid over willen, om daar hun beleid op te baseren. De onderzoekers van Imares voeren in opdracht studies uit en hopen antwoorden te krijgen door een aantal dieren te voorzien van satellietzenders. De eerste les die er uit getrokken is, betreft de geregelde trek van de zeehonden naar de Noordzee. De visserijsector vraagt zich af in hoeverre ze de dieren als concurrent moeten zien. Dat blijkt nauwelijks het geval te zijn, zegt onderzoeker Peter Reijnders. Een marginaal percentage van wat een zeehond eet is commercieel van belang. Met een zender, ter grootte van een pakje sigaretten, en met een omhoog staande korte spriet als antenne kan worden aangetoond welke gebieden de zeehonden bezoeken en waar ze hun voedsel halen. Zonder dat de zeehonden er hinder van ondervinden, stelt Reijnders.

Hij verbaast zich over de actie van de zeehondencreche van Lenie 't Hart in Pieterburen, die bezwaar heeft aangetekend tegen de vergunning voor het zenderproject. Het onderzoek zou geen bruikbare gegevens opleveren, omdat de met een apparaatje uitgeruste dieren afwijkend gedrag zouden vertonen. „Onzin”, zegt Reijnders. „Wereldwijd zijn al duizenden dieren van een zender voorzien en er heeft zich nog nooit een probleem voorgedaan.”

Het verloop van de zeehondenstand van 1980 tot en met 2006. De plotselinge dalingen in 1989 en 2003 zijn het gevolg van de uitbraken van de virusziekte. Vorig jaar werden in het Nederlandse deel van de Waddenzee 4065 gewone zeehonden geteld. In werkelijkheid zullen het er meer dan 6000 zijn. De resultaten van de tellingen van vorige week zijn nog niet bekend. De digitale foto's moeten nog worden uitgewerkt. Duidelijk is wel dat de groei zich ook dit jaar voortzet.